

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology
ISSN: 2147-8171
Cilt / Volume: 6 • Sayı / Issue: 10 • Sayfa / Pages: 219-249

Necip Fazıl Kısakürek ve Bazı Tasavvufi Görüşleri

Necip Fazıl Kısakürek and His Sufistic Approach

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ali YILDIZ

Bartın Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi
Bartın University, Faculty of Islamic Sciences
alimyildiz@bartin.edu.tr
orcid.org/0000-0002-5736-955X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 01.02.2019
Kabul Tarihi / Accepted : 11.03.2019
Yayın Tarihi / Published : 15.03.2019

Atıf Bilgisi / Cite as: Yıldız, Muhammed Ali. "Necip Fazıl Kısakürek ve Bazı Tasavvufi Görüşleri", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (Mart 2019): 219-249.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.2595538>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Theology Bütün hakları saklıdır. / All right reserved. <http://dergipark.gov.tr/esoguifd>

Necip Fazıl Kısakürek ve Bazı Tasavvufi Görüşleri

Öz ► Bu makalede Necip Fazıl Kısakürek'in hayatı, müşidi Abdülhakîm Arvasî ile tanışması ve bazı tasavvufi görüşleri ele alınmaktadır. Ayrıca tasavvufun genç yaşta "Kaldırımlar" isimli şiir kitabıyla meşhur olan Necip Fazıl Kısakürek'i nasıl dönüştürdüğüne işaret edilmektedir. Yine bu makalede Necip Fazıl Kısakürek'in, kendisine tasavvuf yolunun kapılarını açan ve kendisinin, hayatının kırılma noktası olarak ifade ettiği Abdülhakîm Arvasî ile tanışmasıyla, kişiliğinde meydana gelen değişim gün yüzüne çıkartılmak istenmektedir. Buradan hareketle tasavvuf kurumunun ve hakiki şeyhin insan hayatı üzerindeki önemli rolünü ortaya çıkarmak da bu makalenin amaçlarından biridir. Geçmişte buna benzer yaşanmış örnekler ve yakın zamanda yaşamış Necip Fazıl Kısakürek örneği arasında kurulan bağlantılar ile tasavvuf kurumuna duyulan ihtiyacın daha net bir şekilde kavranmasını sağlamak da bu çalışmanın hedeflerinden biridir. Yine bu çalışmada Necip Fazıl Kısakürek'in tasavvuf, müşit-mürit ve ruh-nefis kavramları çerçevesinde onun tasavvuf anlayışı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, şiir, edebiyat, şeyh, eser.

Necip Fazıl Kısakürek and His Sufistic Approach

Abstract ► This article deals with the life of Necip Fazıl Kısakürek and his acquaintance with his beloved teacher Abdülhakîm Arvasî and his sufistic views. In this article, it is explained how the Sufi way has transformed Necip Fazıl Kısakürek who became famous with his poem book called "Kaldırımlar" at a young age. Therefore, it is aimed to reveal what changes occurred in his personality when he met with Abdülhakîm Arvasî, who opened the gates of Sufism and whom he described as the breaking point of his life. One of the aims of this paper is the important role of mysticism and the real sheikh on human life. Moreover, it is aimed to provide a more open understanding of the needs of the mystic institution of today with the connections between similar examples in the past and the recent Necip Fazıl Kısakürek example. In this study, it is aimed to inform about Necip Fazıl Kısakürek's Sufistic views. Sufism, sheikh, spirit and ego places in this article is trying to uncover the concept of Sufism

Key Words: Sufism, Poet, literature, sheikh, work.

Extended Abstract

Necip Fazıl Kısakürek was born in an elite family and became a celebrity in her youth thanks to her outstanding talent in literature and poetry. The educational life in the university years has been as discontinuous as the education life in previous years. Necip Fazıl Kısakürek, who changed several universities before he left, went to France with a state sponsored philosophy scholarship. He fell into the grip of bad habits in France and had to make great efforts to get rid

NECİP FAZIL KISAKÜREK VE BAZI TASAVVUFİ GÖRÜŞLERİ
NECİP FAZIL KISAKÜREK AND HİS SUFİSTIC APPROACH

of these bad habits for years. After returning to Turkey he has tried to maintain the livelihood some office. When he was in his thirties, he began to account for his life which he had been unhappy with the turbulence. Because you get experience abroad could fill the big gap in whether their activities in Turkey. One day, he met a certain person whom he did not even know his name and took a decision to meet with Abdulkâim Arvasî. Necip Fazıl Kısakürek in this meeting was deeply influenced by Abdulkâim Arvasî. He became engaged in mysticism by tying it to him. The world of thought, which changed in his life after he entered the Sufi path and met his master, naturally started to show himself in his works. The poems he talked about from wine and spirits, and the works he mentioned about matter started to talk about meaning. He no longer fearfully rejected the poetry of the poetry he wrote in ancient times. He paid a lot of price on this road. After Sufism he devoted his changed life to his cause. He tried to stand against the wind that became capitalist and deified the matter. His understanding of Sufism is within the limits of Shariah. He defines those who claim sufism outside the sharia as 'false mystics'. The essence of Islam claims that Sufism, is rightly lived by all the prophets and the companions. With this depiction, Necip Fazıl Kısakürek is the first human being and the first prophet. He tries to show that he is reaching to fist prophet. Necip Fazıl Kısakürek attaches great importance to the relationship between the disciple and the sheikh, which are indispensable for the mysticism. She said that the spirit was exquisite and that there were two opposing poles, and that it was not the killing of the soul but of educating the soul in the legitimate circle. There are many examples of this in history. There are dozens of examples that have turned into completely different personalities after they entered the sufism pathway until they entered the Sufism road. Gazali, Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bayram Veli, Aziz Mahmut Hüdâyi, Akşemseddin are just some of them. However, Necip Fazıl Kısakürek example is the most recent example of such events. It is an important means of demonstrating the importance of the Sufi way and the master sharics that we can call life coaches. This wise culture, which makes the Ottoman state the Ottoman state, is unfortunately tried to be extinguished in the modern age. Mehmet Akif Ersoy, Elmalılı Hamdi Yazır, Bediüzzaman Said-i Nursî and Necip Fazıl Kısakürek have been obliged by Sufi academics like us to present the personalities shaped by the tradition of irfan in a different way.

Giriş

Necip Fazıl Kısakürek şair ve edebiyatçı kimliğiyle ender rastlanan simalardan biri olarak yakın tarihimizde boy göstermiş müstesna bir şahsiyettir. Yetmiş sekiz yıllık ömrüne sayısız eserler sığdırmıştır. Şiirleri, piyesleri, kitapları ile rehber bir görev üstlenmiş kitleleri derinden etkilemeyi başarmıştır. Ayrıca o resmi ideoloji ve dayatmalara bedel ödemek pahasına karşı duran direnişçi bir ruh ile eserler kaleme almıştır. Zamanında kendisine bir maarif vekili tarafından Namık Kemal'in 100. yıldönümünde onun hatırasına bir eser yazması talebi üzerine; "Tamam yazarım. Fakat ne sizin rejim ölçünüze ne de bu zamana kadar Namık Kemal hakkındaki orta malı anlayışlara göre. Hele bazı parti ve hiziplerin istismar ölçülerine göre hiç değil. Sadece kendi anlayışıma ve gerçekleri tespit ölçüme göre yazarım" demiştir.¹ Yarım asırlık eğitim-öğretim plan, anlayış ve sistemine aykırı bu eseri, belki gafletten ve belki de başka bir sebepten yayımlamalarının üzerinden birkaç sene sonra aynı maarif vekil tarafından hocalık görevinden atılan Necip Fazıl Kısakürek inandığı değerler uğruna önemli bedeller ödemiştir. Necip Fazıl Kısakürek'in hayatı, Abdülhakım Arvasî ile karşılaşınca kadar arayışla geçmiştir. Mürşidi ile tanışana kadar geçen fırtınalı ve çalkantılı hayatı onunla tanıştıktan sonra durulmuş ve dinginleşmiştir. Kalemi iyice kuvvetlenmiş sanki yeniden doğmuştur. Kendi ifadesiyle iman ve aksiyon adamına dönüşmüştür. İçindeki boşluk gitmiş gayba iman ile dolan yüreği onu yılmaz bir aksiyon adamı yapmıştır.² Mevlana'nın Şems ile Akşemseddin'in Hacı Bayram ile Hüdâyî'nin Üftade ile karşılaşıp dönüşmesi gibi bir şey yaşamıştır. Bu yönüyle onun tasavvufi dönüşümün çağdaş örneği olması gibi bir özelliği vardır. Materyalist düşüncelerin ağır bastığı günümüz dünyasında yaşayan nesillere bu çağdaş örnekler anlatılarak, tasavvufun önemi daha net bir şekilde kavratılabilecektir. Zira örnekler tarihte ne kadar geriye giderse günümüz neslinin o örneği anlaması ve içselleştirmesi de o kadar güçleşmektedir. Bu kaygıdan hareketle yakın tarihimizin çarpıcı bir örneği olan çağdaş mutasavvıf Necip Fazıl Kısakürek örneğini irdeleme ihtiyacı hissettik. Çaba bizden, muvaffakiyet Allah'tandır.

1. Ailesi, Çocukluğu ve Eğitim Hayatı

Necip Fazıl Kısakürek, Maraş kökenli bir aileye mensuptur. Dedesi cinayet mahkemesinden emekli ağır ceza hâkimi ve aslen Maraşlı olan Kısakürekzâde

¹ Necip Fazıl Kısakürek, *Namık Kemal*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2011), 5.

² Necip Fazıl Kısakürek, *İman ve Aksiyon*, (İstanbul: Bedir Yayınları, 1964), 6-14.

NECİP FAZIL KISAKÜREK VE BAZI TASAVVUFİ GÖRÜŞLERİ
NECİP FAZIL KISAKÜREK AND HİS SUFİSTIC APPROACH

Hilmi Efendidir ve Abdülhamit'e atılan bomba hadisesinin tarihi muhakemesini yapmış önemli bir kişidir.³ Babaannesi ise birçok önemli makamda bulunmuş Sâlim Paşa'nın kızı Zafer Hanım'dır. Necip Fazıl Kısakürek'in babası Abdülbâki Fâzıl Bey, annesi ise Mediha Hanımdır. Annesi Mediha Hanım Akdeniz kıyılarından İstanbul'a hicret etmiş bir ailenin kızıdır.⁴ Necip Fazıl Kısakürek'in babası, onun doğumundan sonra hukuk fakültesini bitirmiş, bazı memuriyetlerde bulunmuştur.⁵ Selma ise kendisinden sadece birkaç yaş küçük, ailede annesinden başka kimseden himaye görmeyen ve altı yaşında hayatını kaybeden Necip Fazıl Kısakürek'in "Çocukluğumun en derin ukdelerinden biri" dediği kız kardeşidir.⁶ Necip Fazıl Kısakürek'in eşi Fatma Neslihan Kısakürek'tir. Mürşidi Abdülhakîm Arvasî'nin de telkini ve onayı ile⁷ Babanzâdelerin kızı Fatma Neslihan Hanım'la evlenmiştir. Necip Fazıl Kısakürek'in Neslihan Hanım'dan; Mehmet (1943), Ömer (1944), Ayşe (1948), Osman (1950), Zeynep (1954) adlarında beş tane evladı olmuştur. Otuz yedi yıllık evlilik hayatlarını saygı ve sevgi çerçevesinde sürdürmüşlerdir.⁸ Necip Fazıl Kısakürek; 1904 yılında İstanbul'da Çemberlitaş civarında bir konakta dünyaya gelmiştir. Çocukluğu, torununu şımartacak kadar seven büyükbabasının himayesinde, kalabalık bir ailede lalalar ve mürebbiyeler arasında geçmiştir.⁹ Zayıf bir bebek olarak dünyaya gelen Necip Fazıl Kısakürek, çocukluğunda sık sık hastalanmış, alnına konan sirkeli bezlerin kokusunu hayatı boyunca unutamamıştır.¹⁰ Çocukluğunun en önemli ismi dedesi; Hilmi Efendi'dir. Ona dört-beş yaşlarındayken okuma yazmayı öğretmiş, ilk dini telkinleri de o öğretmiştir. "Yatakta da büyükbabamla beraberim ve kürkünün içindeyim. İlk dini telkinlerimi ondan aldım"¹¹ diyerek bu durumu kendi ifadeleriyle bu şekilde dile getirmiştir. Çocukluğunun olumsuz figürü olarak zihninde yer eden babaannesi hakkında 'O ve Ben' adlı kitabının 'Cici Anne' başlığı altında kullandığı ifadeler onun olaylara bakış açısını görebilme açısından oldukça manidardır. Bu bağlamda babaannesini şeyhi ile buluşma yolunda basit bir figüran olarak gördüğünü söyleyen ve aslında onun şahsında bu tip karakterler

³ Necip Fazıl Kısakürek, *O ve Ben*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2004), 11.

⁴ Kısakürek, *O ve Ben*, 16-17.

⁵ M. Orhan Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987), 1.

⁶ Kısakürek, *O ve Ben*, 15.

⁷ Kısakürek, *O ve Ben*, 180.

⁸ Kısakürek, *O ve Ben*, 179.

⁹ Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, 1.

¹⁰ Kısakürek, *O ve Ben*, 19.

¹¹ Kısakürek, *O ve Ben*, 21.

hakkında çok uzun değerlendirmeler yapılması gerektiğini fakat bu çalışma kapsamında uygun olmadığını ifade eden Necip Fazıl Kısakürek, onun yaşadığı zamanın nefsanî ve menfî tiplerinden biri olduğunu söylemektedir. Vesveseli, pimpirikli, lükse ve gösterişe düşkün, bencil, ruhâniyat ve maneviyattan nasibini almamış, ölüm korkusuyla dolu ve bu sebeple anlamsız alışkanlıklar geliştirmiş, çocuk sevgisi ve diğerkâmlık gibi ulvî hasletlere çok uzak bir karakter olarak tarif etmiştir.¹²

Necip Fazıl Kısakürek'in eğitim hayatı çeşitli okullarda düzensiz olarak geçmiştir. İlk olarak mahalle mektebinde eğitimine başlamış, kısa bir süre sonra Gedikpaşa'da ki Fransız okuluna geçmiş, burada da bir süre kaldıktan sonra Amerikan kolejine devam etmiştir. Daha sonra sırasıyla; Büyükdere'de Emin Efendi mahalle mektebine, oradan İstanbul Reşit Paşa Numune mektebine ve Vaniköy'de ki Rehber-i İttihat okuluna devam etmiştir. En sonunda Heybeliada Numune mektebinden diploma almıştır.¹³ Heybeliada Bahriye okuluna girmeye hak kazandığı sıralarda dedesinin vefatı birçok ekonomik sıkıntı ile karşılaşmasına neden olmuştur. Bahriye mektebindeyken ilk şiirini burada yazmaya başlayan Necip Fazıl Kısakürek; Aksekili Ahmet Hamdi Efendi, Yahya Kemal, İbrahim Aşkî Bey gibi hocalardan ders almıştır. Bahriye mektebinden ayrılan Necip Fazıl Kısakürek 1921 yılında Darülfünun Felsefe bölümüne girmiş, burada da öğrenimini de tamamlayamamıştır. Hükümetin açtığı bir bursu kazanarak felsefe öğrenmek amacıyla Paris'e gitmiş, bir yıl gibi kısa bir süre sonra yeniden ülkesine dönmüştür. 1925 yılında Türkiye'ye dönen Necip Fazıl Kısakürek; İstanbul ve Anadolu'daki millî ve yabancı bankalarda müfettiş olarak görev almış, 1938-1941 yılları arasında birçok okulda dersler vermiştir. Fransız mektebi, Ankara Devlet Konservatuarı, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi, Robert koleji bunlardan bazılarıdır.¹⁴ 1928 yılında şiirleri herkesçe beğenilmiş ve birçok isim tarafından takdir edilerek övgülerle bahsedilmiştir. Bu isimler arasında Yakup Kadri, Nurullah Ataç, İsmail Habip gibi isimler olsa da İslam'ı bayraklaştırdıktan sonra çoğu '*Sanatına kıyan geri adam*'¹⁵ diye yaftalama yapmıştır. 1934 yılına kadar hem kalemîyle hem de kendisiyle muhasebe içerisine girmiştir. Necip Fazıl Kısakürek bu yıllarda nefsiyle en büyük çekişmeyi yaşamıştır. Kadın, içki, kumar konusunda büyük savaşlar içerisine girmiştir. Bilhassa kumarı 'felaket' olarak

¹² Kısakürek, *O ve Ben*, 13-14.

¹³ M. Orhan, Okay, *Sıcak Yarada Kezzap*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), 17.

¹⁴ Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, 2.

¹⁵ Kısakürek, *O ve Ben*, 68.

adlandırmıştır. 1942 yılında; şiir ve yazılarıyla içine girdiği basın dünyası daha çekici geldiğinden memuriyetten ayrılmış ve bu tarihten itibaren geçimini de bu yolla sağlamıştır.¹⁶

2. Yayın Hayatı

Necip Fazıl Kısakürek'in sanat ve yayın hayatına girişi 1923 yıllarına kadar dayanmaktadır. *Yeni Mecmua* dergisindeki şiirleriyle yayın hayatı başlamıştır. İlk şiiri de *Kitabe*'dir. Bu şiir derginin 1 Temmuz 1923 tarihli sayısında çıkmıştır. Bu tarihten başlayarak 1939 yıllarına kadar devam eden süreçte şiirleri ve hikâyeleri *Yeni Mecmua*, *Milli Mecmua*, *Anadolu*, *Hayat ve Varlık* dergileri ile Cumhuriyet gazetesinde çıkmıştır. İlk şiir kitabı olan *Örümcek Ağr*; Paris dönüşü 1925 yılında kaleme alınmış ve *Kaldırımlar* kitabı 1928 yılında yazdığı eser olarak yerini almıştır. Kaldırımlar kitabına adını veren şiiri ise, uzun yıllar kendi isminin ayrılmaz bir parçası olmuş,¹⁷ Kaldırımlar Şairi unvanıyla anılmasına sebep olmuştur.¹⁸ 1931 ve 1933 yılları arasında 18 aylık yaptığı askerlik dönüşü üçüncü şiir kitabı olan *Ben ve Ötesi* ile nesir yazılarını topladığı *Birkaç Hikâye Birkaç Tahlil* eserleri art arda çıkarmıştır.¹⁹ Daha sonra, sanatına büyük önem verdiği Muhsin Ertuğrul'un tesiri ve teşvikiyle tiyatroya karşı ilgi duymaya başlamış, 1935 yılında epik türünde bir eser olan, sahne ve tiyatroyu mistik bir aynaya benzettiği *Tohum* adlı ilk tiyatro eserini yazmıştır.²⁰ Çok ilgi görmeyen bu tiyatro, sahneden kaldırılmış ve onu takip eden *Bir Adam Yaratmak* adlı eserini kaleme almıştır.²¹ Onun bu eserinde şeyhi Abdülhakîm Arvasî ile tanışmasının etkisi açıktır. Bu eserinde mistik ve metafizik bir konuyu muazzam bir üslup ile kaleme almıştır. Kaleme aldığı bu eserin piyesinde Muhsin Ertuğrul'un da başrol oyuncusu olarak yer alması, eserin ve piyesin büyük ilgi görmesine neden olmuştur. İstanbul ve Ankara tiyatrolarında uzun süre kapalı gişe oynayan bu çalışma zamanın neslinin dimağında önemli izler bırakmıştır. İlerleyen yıllarda devrin materyalist dergilerinin karşısına metafizik bir felsefe ile çıkmak amacıyla adını *Ağaç* koyduğu bir dergi çıkarmıştır. Bu derginin adını daha önce piyes olarak ta yazdığı *Tohum* adlı eseri ile atmış olduğu fakat tam tutunamamış bu

¹⁶ Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, 3.

¹⁷ Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, 4.

¹⁸ Okay, *Sıcak Yarada Kezzap*, 19.

¹⁹ Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, 4.

²⁰ Necip Fazıl Kısakürek, *Tohum*, -Tiyatro Eserleri 1-, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, Tarihsiz), 6.

²¹ Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, 5.

tohumun yeşerip büyümüş olduğu ümidiyle Ağaç koymuştur. Yazı kadrosunda Ahmet Kutsi Tecer, Burhan Toprak, Sabahattin Ali, Sait Faik gibi isimlerin olmasına rağmen okuyucu tarafından ilgi görmemiş ve on yedinci sayısından itibaren yayın hayatından çekilmiştir.²² Bunun üzerine farklı gazetelerde fıkra yazarlığına başlamış, bu yazarlığın yanı sıra yeni dergi teşebbüsüne geçmiştir. Derginin adını *Büyük Doğu* koymuştur. Siyasi, fikri ve edebi karakterde olan *Büyük Doğu*'nun ilk sayısı 1 Eylül 1943'te çıkmıştır. Memleketin en uzun ömürlü dergileri arasında sayılan *Büyük Doğu*; haftalık, aylık, günlük gazete olarak Necip Fazıl Kısakürek'in ölümüne yakın zamana kadar çıkmaya devam etmiştir. Son sayısı ise; 14 Haziran 1978'dir. Dergi, 'Kaldırımlar Şairi' unvanından sonra Necip Fazıl Kısakürek'in 'Büyük Doğucu' unvanıyla ikinci bir lakabı olmuştur.²³ Necip Fazıl Kısakürek biri Ağaç diğeri *Büyük Doğu* nihayet bir üçüncüsü de kısa bir süre çıkan mizahi karakterde *Borazan* olmak üzere üç derginin sahibi olarak tarihe geçmiştir.²⁴

3. Vefatı

Yakın dönem şairlerinden olan Necip Fazıl Kısakürek; şiirlerinde ölüm temasını en çok işleyenlerden olup, ölümü tadan her canlı gibi, vakti gelince hayata gözlerini yummuştur. Fakat çoğu çağdaşı gibi faniliği; soğuk bir kuyuya benzetmek yerine, baki âlemin kapısından yeni bir dünyaya giriş olarak kabul eder. Öyle ki, bir gün vaktin geleceğini ve ölümsüzlük yurduna kavuşacağını her fırsatta müjdeler. Necip Fazıl Kısakürek'in "Bizim Yunus" dediği ve geçmişte en çok tuttuğu şair olan Yunus Emre ile aynı dili konuşması birbirlerine çok benzediklerinin göstergesidir. Bu iki şair 'Ölmeden evvel öler' ölüm düşüncesini ölümsüzleştiren şairlerin başında gelirler. Gönüllerde bıraktığı izle ölümsüzleşen Necip Fazıl Kısakürek'in dostları 'Fırtınanın dinmesine' yakından şahit olurlar. Hatta kadim dostu Osman Yüksel Serdengeçti bir ziyaretinde "O fırtına gibi adamı" ölüm döşeginde tasvir ederken "Yaprakları sararmış kırık bir dala" benzetir. Ayhan Songar ise; son yıllarında bedeninin hızlı çökmesinin yanı sıra "Pırıl pırıl zekâsı, dipdiri sesinin" hala kuvvetli olduğunu söyler. Sezai Karakoç, Necip Fazıl Kısakürek'in ölümü üzerine yazdığı o eşsiz yazısında: "Ey ölüm, sen ne sırlı bir güçle donanmışsın ki, en yalçın kayalıkların tepesinde, zamanın üstünde dimdik duran kartallar bile avın olur" diyerek onun ölümünü

²² Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, 5.

²³ Okay, *Sıcak Yarada Kezzap*, 21.

²⁴ Okay, *Sıcak Yarada Kezzap*, 22.

kuşların gösterisiyle kıyaslamıştır.²⁵ “Gençlik gelip geçti. Bir günlük süstü/Nefsim doymamaktan dünyaya küstü/Eser darmadağın, emek yüzüstü/Toplayın eşyayı, işim acele!” dizeleriyle Necip Fazıl Kısakürek ölüme çare aramanın nafîle olduğunu hatırlatmıştır.²⁶ Dünya yurduna veda etmeye hazırlanırken, on bir maddelik vasiyetinin son maddesinde; “Beni de Allah ve Resul aşkının yanık bir örneği ve ardından bir takım sesler bırakmış divanesi olarak arada bir hatırlayınız” demektedir. 79 yıl süren fani hayatının çoğu arayışla geçen Necip Fazıl Kısakürek, 26 Mayıs 1983 yılında bâki âleme göç ederken, gök kubbede hoş bir sadâ bırakmıştır.²⁷

4. Tasavvuf Yoluna Girdikten Sonraki Hayatı

a. Arayış ve Önemli Karşılaşma

Necip Fazıl Kısakürek, çocukluğundan itibaren hayatını pek anlamlı bulmamıştır. Hayatını anlamlandırmak için sürekli bir arayış içinde olmuş, otuzlu yaşlarında ise bu durumu fark etmeye başlamıştır.²⁸ Özellikle kazandığı bir burs vesilesiyle gittiği ve bir sene kadar kaldığı Fransa tecrübelerini ve burada geçen zamanı maneviyattan uzak hayatında zirve yaptığı yıllar olarak tanımlamaktadır. Maneviyattan uzak ve haramlarla dolu hayatının bu kesiti içindeki boşluğu dolduramamış, bilakis daha da derinleştirmiştir. Fransa'nın Paris şehri onun tabiri ile *Kâbus Şehir* olmuştur. Necip Fazıl Kısakürek; “Geçen günleri anlatmaya hicabım ve İslami edebim manidir” diyerek Paris hayatını aslında kısaca özetlemiştir. Bir yıl kadar kaldığı Paris'te düzenli bir öğrencilik hayatı yaşamamış, eğlence ve sefalet hayatı ile meşgul olmuştur. Burada içki ve kumar alışkanlığına müptela olmuş daha sonraları özellikle kumar belasından kurtulabilmek için büyük çaba sarf etmek zorunda kalmıştır. Tasavvuf yoluna girene kadar olan hayatında, edindiği alışkanlıklar olsun şiirlerinde ele aldığı konular olsun hep dünyevi ve nefsanî denilebilecek tarzda olmuştur. *Otel Odaları* ve *Kaldırımlar* gibi şiirleri içinde bulunduğu bu ruh halini açık bir şekilde gösteren belge niteliğindeki eserleridir. İşte bu buhran ve arayışının zirve yaptığı bu zamanlarda yaşadığı bir tecrübesi kendisine bir umut ışığı olmuştur. “Hayatım, başından beri muazzam bir şeyi bulmanın cereyanı içinde akıyordu. Şu veya bu miskin vesilenin hassasiyeti içinde birini arıyordum: Birini. O, kim

²⁵ Yorulmaz, *Bir Neslin Üstadı Necip Fazıl Kısakürek*, 412.

²⁶ Kısakürek, *Çile*, 114.

²⁷ Yorulmaz, *Bir Neslin Üstadı Necip Fazıl Kısakürek*, 412.

²⁸ Kısakürek, *O ve Ben*, 38.

mi? Allah'ın sevgilisi. Sonsuzluk ikliminin batmayan güneşi ve ebedilik sarayının paslanmaz tacı"²⁹ diyen Necip Fazıl Kısakürek, Otuzlu yaşlarında bir akşamüzeri çalıştığı bankadan evine gitmek üzere yola çıkmış, bindiği vapurda karşılaştığı *Sır Adam* denilecek kişiyle yaptığı sohbetle dönüşüm hikâyesi başlamıştır. İsmi dahi bilmediği bu adam ona; dinden ve İslamiyet'in faziletlerinden bahsederken, meselenin hakikatini anlamaya hevesli olan Necip Fazıl Kısakürek sır adamla muhabbeti esnasında tasavvuf bahsini açmıştır. "Zamanımızda irşada ehliyetli bir kimse var mı? Böyle birini tanıyor musunuz?" diye sormuştur. Sır adamın verdiği cevap belli ki aradığı zata işaret olmuştur. "Zamanımızda böyle bir kimse var. Böyle bir kimse değil, büyük bir kimse var" demiştir sır adam³⁰ ve kilit kişi sır adamın dilinden ansızın dökülvermiştir. Bu zat; Abdülhakîm Arvasî'dir. Bir arayış içinde kıvranan Necip Fazıl Kısakürek şu sözleriyle içinde bulunduğu arayış içindeki ruh halini şu şekilde anlatmıştır: "Bir zar deliniyordu. Altından, muazzam, kâinat çapında muazzam bir vadinin adresi çıkıyordu. Hep, hep klişe ezberciliği halinde tanıdığım bir sıfatın, müşahhas, gözle görülür, elle tutulur zatı. Bir veli, bir mürşit, bir rehber."³¹

Necip Fazıl Kısakürek'in vapurda tanıştığı ve 'Sır adam' diye tabir ettiği adamdan öğrendiği Abdülhakîm Arvasî'nin yanına gitme vakti gelmişti. Yakın arkadaşı; Mesnevi şârihi meşhur Abidin Paşa'nın torunu Ressam Abidin Dino ile birlikte bir cuma vakti Abdülhakîm Arvasî'nin ders verdiği Ağa camiine gitmişler, ders bitiminden sonra Necip Fazıl Kısakürek ve arkadaşı Abidin Dino Abdülhakîm Arvasî'nin yanına gitmişlerdir. Daha sonra gözleriyle Arvasî onları Eyüp Sultandaki ikamet ettikleri yere davet etmiştir. Aradığı hatta bulduğu zatın onu evine çağırması, Necip Fazıl Kısakürek'te tarifsiz bir heyecan meydana getirmiştir. Abdülhakîm Arvasî'nin verdiği adrese gidilmiş, tanışma faslından sonra; kimin ne amaçla geldiğini yüzlerinden okuyarak Abidin Dino ile fazla ilgilenmeden Necip Fazıl Kısakürek'e; "Tasavvuftan bir şey biliyor musunuz? Okuduğunuz kitaplar oldu mu?" diye sormuştur. Bu soru üzerine Necip Fazıl Kısakürek, Bahriye mektebinde okuduğu sıralarda hocası İbrahim Aşkî'nin verdiği *Semarâtü'l- Fuad* ve *Divan-ı Nakşi'yi* okuduğunu, şu aralar ise İbrahim Hakkı Hazretlerinin *Marifetname'sini* karıştırdığını söylemiştir. Bunun üzerine Arvasî, "Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz. Hiç çatal bıçakla yemeğin lezzeti

²⁹ Kısakürek, *O ve Ben*, 39.

³⁰ Kısakürek, *O ve Ben*, 80.

³¹ Kısakürek, *O ve Ben*, 81.

aranıp bulunabilir mi?” demiştir.³² Daha sonra Abdülhakîm Arvasî'nin kendilerine hediye ettiği *Er-Riyazü't- Tasavvufiyye* eseri ile oradan ayrılmışlardır.³³ Necip Fazıl Kısakürek, bu buluşmadan sonra ona çok sıkı bir şekilde bağlanmıştır. Necip Fazıl Kısakürek'in Arvasî ile karşılaşması Mevlana ile Şemş-i Tebrizi'nin buluşmasına benzer özellik taşır. Bunalmıllardan çıkış arayan ve arayış içinde olan Necip Fazıl Kısakürek Arvasî'ye her istediği soruyu sormuş ve tatmin edici cevaplar almıştır. Öyle ki yeri gelmiş saatlerce dergâhında, onun dizinin dibinden ayrılmamıştır. Nasıl ki Yunus, Tapduk Emre ile tanıştıktan sonra Yunus Emre olmuşsa, Mevlana nasıl ki Şems ile tanışınca tebliğini şiirle yapmışsa; Necip Fazıl Kısakürek de mürşidiyle tanıştıktan sonra gerçek mesajlarını vermeye başlamıştır. Fakat bu mesajları ile meşaleyi tutuşturması hiç de kolay olmamıştır. Nasıl ki genç yaşta şairliğin zirvesine oturmuş ve sanat dünyasına 'Yeni bir soluk' getirmişse, bir zaman sonra Nakşibendi halifesi olarak bilinen Abdülhakîm Arvasî'ye intisap ederek, onu tanıdıktan sonra farklı bir sürece girmiştir. Abdülhakîm Arvasî'ye intisap eden Necip Fazıl Kısakürek için artık yeni bir yolculuk başlamıştır. Hatta ondan önce yazdığı birçok şiiri, yazılmamış kabul etmiştir. Büyük Doğu'da yayımladığı 'Vasiyet' isimli bir yazıda, hidayete tam ulaşmadığı devirlerde, bilerek veya bilmeyerek İslâmiyet'e ve şeriata aykırı tek satır veya mısrası çıkmışsa bunları eseri diye kabul etmediğini, bunlardan istiğfar ettiğini ve ancak belli bir tarihten sonra diline ve kalemine takılan her kelimenin kendisini taahhüt altına alacağını bildirmiştir. Söz konusu yazıda, Güzel Sanatlar Akademisi'nin bir topluluğunda aynı şiiri kendisinden okumasını isteyen bir talebeye verdiği cevapta da; "O şiiri yazmış olmaktan utanıyorum!" demiş ve şu ifadelerle hali hazırdaki bakış açısını dillendirmiştir. "Böyle bir son hareket ve nedamet, belki de ehlince, o mısraları hiç yazmamış olmaktan daha kıymetlidir."³⁴

b. Abdülhakîm Arvasî ve Büyük Değişim

Necip Fazıl Kısakürek'in Abdülhakîm Arvasî ile karşılaşmasından önce mürşidi Abdülhakîm Arvasî ile ilgili bilgilendirme yapmak gerektiği kanaatindeyiz. Necip Fazıl Kısakürek'in "*Bir bakır güğüme parmağımı değdirdi ve onu altına çevirdi*", "*Bendeki her kıymet onun, her suç nefsimin*" sözleriyle

³² Hüseyin Yorulmaz, *Bir Neslin Üstadı Necip Fazıl Kısakürek*, (İstanbul: Hat Yayınları, 2016), 153.

³³ Kısakürek, *O ve Ben*, 86.

³⁴ Yorulmaz, *Bir Neslin Üstadı Necip Fazıl Kısakürek*, 174-175

anlattığı, baş tacı kıymetli zat Abdülhakîm Arvasî³⁵, İran sınırına yakın Van şehrinin, Başkale kazasının, Arvas köyünde 1281-1860 yılında dünyaya gelmiştir. Bu köy aynı zamanda şeyhi ve müşidi Seyyid Fehim'in de köyüdür. Babası Seyyid Mustafa'dır. Moğol istilası sebebiyle Irak'tan Doğu Anadolu'ya yerleşmiş ve çok sayıda âlim yetiştirmiş bir ailenin içinde büyümüştür. İlk tahsilini doğum yeri olan Başkale'de bitirmiştir. Daha sonra Irak'ın çeşitli beldelerinde ki âlimlerden ilimler öğrenmiştir. Okuduğu derslerle ilgili Hüseyin Vassaf'ın dokuz sorusuna el yazısı ile verdiği bir cevap vardır. Bu cevapta şöyle söylemektedir. “*Ulemadan sarf ve nahiv, lügat, metn-i lügat, mantık, münazara, va'd-i beyan bed'i, kelam, hikmet-i tabiiyye ve ilahiye, riyaziye, hendese, hesap isbatı, vacib, hey'et tefsir, hadis, fikh-ı Şafi ve Hanefi ve bazen Maliki, usul-i fikh ve tasavvuf gibi ulum-i mütenavviy-i tam bir vukuf ve ihtisasla kemal-i itkan üzere tahsil ederek hicri 1300'ün iptidasında icazet alarak, vatanıma (Baskale'ye) ric'at ettim.*”³⁶ Şafi mezhebine bağlı olmakla birlikte, dört mezhebin inceliklerine de vakıf olan ve birçok eserinde Necip Fazıl Kısakürek'in kendisini çok sevdiğini ifade ettiği Abdülhakîm Arvasî³⁷ Başkale'de kendi parasıyla kurduğu medresede 29 sene talebe yetiştirmiştir. Abdülhakîm Arvasî Seyyid Fehim'in³⁸ eteğinin dibinde yetişmiş ve ondan icazet almıştır. “Allah'a hamt olsun ki, onu gördüm

³⁵ İsminin Abdülhakîm olması ile ilgili şöyle bir rivayet mevcuttur. “Garip bir tevafuk olmuştur ki Seyyid Mustafa Efendi'nin bir oğlu olduğu gece, o zamanlar Irak ve İslam beldelerinin odağı olan Seyyid Taha Hazretlerinin en küçük erkek kardeşi Abdülhakîm Efendi Seyyid Mustafa Efendi'nin evinde misafir idi. O zamanlarda yeni doğan çocuğa eve ilk gelen misafirin adını vermek adettendi. Seyyid Mustafa Efendi de bir oğlu olursa Abdülhakîm ismini koymayı ayrıca arzuluyordu. Üzerine bu ilahi hikmet de eklenince, doğan oğluna bu ismi heyecan içinde vermeye karar verdi.” Ekrem Buğra Ekinci, *Seyyid Abdülhakîm Arvasî*, (İstanbul: Kalem Yayınları, 2017),18.

³⁶ Süleyman Kuku, *Son Halkalar ve Seyyid Abdülhakîm Arvasî'nin Külliyyatı*, (İstanbul: Damra Yay., 2009), 178.

³⁷ Abdülhakîm Arvasî, *Râbita-i Şerife*, Sad: Necip Fazıl Kısakürek, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1994), 5-6.

³⁸ Seyyid Fehim, Nakşi tarikatından olup Doğu Anadolu'da yetişen büyük velilerdendir. Seyittir. Babası Seyit Abdülhamid Arvas'dır. Küçük yaşta babasını kaybetmiştir. Annesi Seyyide Emine Hanım takva ve vera sahibi bir hanım idi. Pek çok kadın hizmetçisi olduğu halde ilim talebelerinin elbiselerini kendi elleriyle yıkar onlara yardım etmekten hiç çekinmezdi. Ömründe bir namazı cemaatsiz geçirmeyen, bir teheccüdü kaçırmayan Fehim Efendi, genç yaşta ilim tahsiline başlamış, kısa zamanda Kur'an-ı Kerim'i hıfz etmiştir. Sonra Bahçesaray'daki Mir Hasen-i Veli Medresesi'nde ilim tahsil etmiş, farklı kişilerden ders görüp zahiri ilimler icazeti almıştır. Ekinci, *Seyyid Abdülhakîm Arvasî*, 32.

NECİP FAZIL KISAKÜREK VE BAZI TASAVVUFİ GÖRÜŞLERİ
NECİP FAZIL KISAKÜREK AND HİS SUFİSTİC APPROACH

tasavvufun ve hakikatin ne olduğunu ondan öğrendim” sözüyle şeyhine olan muhabbetini ifade etmiştir.³⁹ 1916 yılında 56 yaşındayken Ermeni ayaklanması sebebiyle hicrete mecbur olmuştur. Beş yıl boyunca Revandiz, Erbil, Musul, Adana ve Eskişehir dolaylarından 1921 yılında 61 yaşındayken İstanbul’a gelmiştir. Eyüp Sultan’da eski Kaşgârî dergâhında devrin hükümeti tarafından tahsis edilen bu yerde ikamet etmiştir. Eyüp, Fatih, Beyazıt, Bakırköy, Kadıköy gibi Beyoğlu’ndaki Ağa camiinde dersler vermiştir. Tarihler 1943 yılının Kasım ayının 27.günü gösterdiğinde sabah namazı vakti hayata gözlerini yummuştur. Cenazesi Ankara’ya 24 kilometre mesafe de Bağlum’da bir köyde okulun bahçesine defnedilmiştir.

Necip Fazıl Kısakürek’in Abdühâkim Arvasî ile tanışması hayatında olduğu gibi kaleminin gaye ve muhtevasında da değişikliğe neden olmuştur. İlk şiir kitabı olan *Örümcek Ağrı*’ndan itibaren (1925), *Kaldırımlar* (1928), *Ben ve Ötesi* (1932), *Sonsuzluk Kervanı* (1955) ve şiirlerinin zirve noktası *Çile*’ye doğru uzanan silsilesinde açık bir şekilde görülür. Genç yaşlarında büyük şairler listesine giren şiirleri, büyük değişiminden sonra edebiyat çevrelerince olumsuz propaganda ile küçük görülmeye başlanmıştır. Bu çevreler Necip Fazıl Kısakürek’i eski şiirlerindeki konularıyla görmek istiyor ve nasıl akademideki memuriyeti elinden alınmışsa şairliği de öyle kaybedeceğini söylüyorlardı. Bunlara Necip Fazıl Kısakürek şu sözlerle cevap vermiştir: “Nereden biliyorlar nasıl ihtimal veriyorlar şairliği kaybetmiş olabileceğime? Ruh nescimi mikroskop altında, muayene ettiler de orada şiir hücrelerinin öldüğünü mü gördüler? Eğer incir ağacı olsaydım, mevsiminde yemişimi veremedim diye beni suçlamak, kısırlık töhmeti altında bulundurmamak mümkündür. Fakat ben sanatkârım, mevsimlerimi kendim seçerim ve içimdeki oluşlarımı belli etmeyebilirim.”⁴⁰ Gözünü daha büyük sanatkârlığa diken şair, yazdıklarını yeniden gözden geçirerek yazdığı “Vaktiyle bunu yazmış desinler, bana ne!” dediği şiirleri reddettiği⁴¹ ve o yıllarını ‘hasarlı bir tablo’ olarak gördüğü zamanı atlayarak adeta yeniden doğmuştur. Bundan sonra kendisinin de dile getirdiği gibi “Bu dâva hor,

³⁹ Ekinci, *Seyyid Abdülhakîm Arvasî*, 32.

⁴⁰ İhsan Şenocak, *Büyük Doğu Çağına Doğru*, (İstanbul: Hüküm Kitap, 2016), 34.

⁴¹ Orhan Okay, şiir kitabının son baskılarına almadığı ve değiştirdiği şiirler hakkında istatistiki bilgiler verir. 205 şiirinin 32’si tamamen atılmış, 52’sinin adları bazıları birkaç defa olmak üzere değiştirilmiş, 19 ithaf ise tamamen kaldırılmıştır. Şiirlerinde 131’i de büyük veya küçük çapta değişikliğe uğramış bulunmaktadır. Bkz. Komisyon, *Necip Fazıl Kısakürek*, Ed. Mehmet Nuri Şahin, Mehmet Çetin, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2010), 67.

bu dâva öksüz, bu dâva büyük” diyerek İslâm davasına kendisini adanmıştır. “Alt katında yangın çıkmış bir evin üst katında sanat yapılmaz” diyerek böyle bir meydanda salt şiir ve sanatla ferdi olarak uğraşmayı oyalanmak olarak görür, asıl amacın toprağa tohum atmak olduğunu savunmuştur. Kurak ta olsa toprağa atılan tohumun zayi olmayacağını, bir gün elbet yeşereceğini umut ederken, kendisine düşen görevi yerine getirmek istemiş, “Bitmezse toprak utansın” sözleriyle bunu dile getirmiştir. Bunun içindir ki; Büyük Doğu idealini yarınki neslin anası olarak görür. Akif İnan bunu, “Anamı sorsan Büyük Doğu’dur”⁴² sözleriyle bayraklaştırarak zapta bile geçirmiştir. “Biricik meselem ebedi olmak” diyen Necip Fazıl Kısakürek, bunun dışında olan her şeyi reddeder. Bu duruş ve idrakte yazdığı *Çile* şiiri, hayatında bir dönüm noktası oluşturur ve tüm şiirlerine ‘alem’ olmuştur.⁴³

4. Bazı Tasavvufi Görüşleri

Bu başlık altında bazı kavramlar çerçevesinde Necip Fazıl Kısakürek’in tasavvufi görüşlerini ele almaya çalışacağız. Ele alacağımız kavramların ilki tasavvuf kavramı olacaktır. İkincisi mürşit ve mürit, üçüncüsü ise ruh ve nefis kavramları olacaktır. Bu bölümde ele alacağımız kavramların öncelikle ne manaya geldiği ve önceki mutasavvıfların ilgili kavram ile ilgili görüşleri beyan edildikten sonra Necip Fazıl Kısakürek’in o kavram hakkındaki görüş ve düşüncelerine yer verilecektir. Özellikle bu bölümde Necip Fazıl Kısakürek’in *Batı Tefekkürü* ve *İslam Tasavvufu* adlı eserinin onun bahsi geçen kavramlar hakkındaki tasavvufi görüşlerini anlamamız konusunda bize önemli bir kaynak olduğunu ifade etmek isteriz. Temel olarak bu eseri çerçevesinde ortaya çıkarmaya çalıştığımız bazı tasavvufi görüşleri kendisi ile ilgili yapılmış bazı çalışmalardan da faydalanmış bulunmaktayız. Bu açıklamalardan sonra tasavvuf kavramı hakkında Necip Fazıl Kısakürek’in görüş ve düşüncelerini ele almaya başlayarak konumuza başlayalım.

a. Tasavvuf

Tasavvuf, Arapçada yün giymek, saf olmak, ilk safta bulunmak, suffa ashabı gibi yaşamak anlamlarına gelir.⁴⁴ Tasavvuf, ıstılah olarak kul ile Allah arasında ‘ihسان’ halinin gerçekleşmesi, dışta ve içte şeriatın edeplerini yerine getirme,

⁴² Yorulmaz, *Bir Neslin Üstadı Necip Fazıl Kısakürek*, 192.

⁴³ Bkz. Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2013)

⁴⁴ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Kocabı Yayinevi, 2001), 345.

kulun ihsan vasfını kazanmasının yollarını gösteren yol, bâtinî ilim anlamlarına gelmektedir.⁴⁵ Kelabazi'ye göre maneviyat ehli, sert kıldan ve yün ipliğinden örülmüş giysiler giydiği için, *sûfiyye* adı ile anılmaktadır.⁴⁶ Tasavvuf, özü itibarıyla gönül âleminin selim bir hale gelmesini, manen tekâmül etmesini ve mârifetullah'a ulaşmasını sağlayan bir yoldur.⁴⁷ Tasavvuf hakkında birçok tanım yapılmıştır. Bu durumun sebebi tasavvufun, her sûfinin iç dünyasında cereyan eden rûhî hallerle ilgili olmasıdır. Bundan dolayı her mutasavvıf tasavvufu kendi anlayışına göre farklı biçimde tarif etmiştir. Tasavvuf, maddî-mânevî kirlere arınıp, güzel ahlâk ve vasıfları kazanarak, dinî özüne uygun bir keyfiyette yaşayabilme gayretidir. Böylece, sırf aklın çözmeye kâfi gelmediği maddî veya mânevî hadiselerdeki sırî oluşlar ve yüce muammâları kuşatıcı bir görüş olgunluğuna ulaşmaktır.⁴⁸ Gönülün, sonsuz rûhânî hazlara duyduğu meclûbiyetin önünde âdetâ bir ayak bağı olan nefis engelini aşabilmeye çalışmaktır.⁴⁹ Hz. Peygamber (s.)'den sonra toplumda görülmeye başlayan İslâm'dan uzaklaşmaya bir tepki olarak zühhd hayatına ihtiyaç hisseden insanların zühhdâne tavrı daha sonra sistemleşerek İslâm Tasavvufu olarak karşımıza çıkmıştır.⁵⁰ Tarikat önceleri âhireti kazanmak için dünyadan yüz çevirmek, ruhi kuvvetleri terbiyeyi amaçlayan bir yol anlamını taşımakta idi, daha sonra şeyh adını alan bir manevî rehber gözetiminde, ruhî eğitim gören kişilerin tâbi oldukları ahlâki ve sosyal kaidelerin bütününe verilen isim olmuştur.⁵¹ Tasavvuf, Allah'ın seni sende öldürmesi daha sonra ise yeniden diriltmesi, iyi huylarla huylanıp, kötü huylardan vazgeçmek ve yâr olup bar olmamak, gülü gülzâr olup gül yerine diken olmak demektir.⁵² Tasavvuf ilâhî niteliklerle donanmak, ruhu cennetten kovulan insanın kısıtlılıklarından,

⁴⁵ Abdurrezzak Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2004), 135.

⁴⁶ Kelebâzi, *Doğuş Devrinde Tasavvuf-Ta'arruf*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992), 61-62.

⁴⁷ Osman Nuri Topbaş, *İmandan İhsana Tasavvuf*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2002), 16-22.

⁴⁸ Ebu'l-Alâ Afîfî, *Tasavvuf*, Ter. Ekrem Demirci-Abdullah Kartal, İstanbul: Yayınevi yok, 2004), 39.

⁴⁹ Mehmet Zâhid Koku, *Tasavvufî Ahlak*, (İstanbul: Yayınevi Yok, 1975), 25.

⁵⁰ Hayrani Altıntaş, *Tasavvuf Tarihi*, (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1986) 1-11.

⁵¹ Hasan Kamil Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2004) 231-232.

⁵² Mahmut Sadettin Bilginer, *Allah ve İnsan İçtimâi ve Tasavvufî*, (İstanbul: Baha Matbaası, 1969), 3.

alışkanlık ve önyargılarından soymak, arındırmak ve onu Allah'ın murat ettiği niteliklerle donatmaktır.⁵³

Necip Fazıl Kısakürek'e göre tasavvuf, İslâmî ruh ikliminin su gibi, ağaç gibi, güneş gibi ana unsurudur.⁵⁴ O şeriatın olmadığı yerde tasavvufun asla olamayacağı görüşündedir. O tasavvufu şeriatın kopuk bir şekilde tek başına dinin esası kabul edenleri hokkabaz ve sahte veli olarak isimlendirmektedir. Aynı zamanda şeriat her şeydir, tasavvuf hiçbir şeydir demek te ona göre şeriatın özünü ıskalamak anlamına gelmektedir.⁵⁵ Necip Fazıl Kısakürek'e göre Âdem Peygamberden itibaren bütün nebiler ve resullerin iç halleri tasavvufun ta kendisidir. Allah ilk peygamber Hz. Âdem'e şeriatla birlikte onun özü olan tasavvufu yani maneviyat vazifesini emanet etti. O emanet gönülden gönüle taşınarak aynı bir bayrak yarışında olduğu gibi son vazifeli olan Hz. Muhammed'e yani bayrağın asli sahibine intikal ettirildi. Ona göre Hz. Âdem tövbe ederken cennette Hz. Muhammed'in adını bu keyfiyeti bildiği için andı, bu sebeple tövbesinde Hz. Muhammed'in adıyla Allah'tan af dilendi ve affedildi. Necip fazıl Kısakürek'e göre tasavvuftaki manevî gayenin asli sahibi bu anlatılan nedenlerden dolayı Muhamedî hakikattir. Başka bir ifadeyle Hakikati Muhammediyyedir. Başka bir benzetmede ise Necip Fazıl Kısakürek, şeriatla tasavvufu Hz. Muhammed'in zahiri ve batını ile ilişkilendirmektedir. Ona göre şeriat Hz. Muhammed'in bedeni ise, tasavvuf ta Hz. Muhammed' ruhudur.⁵⁶ Necip Fazıl Kısakürek tasavvufun keyfiyetini izah babında şu ifadeleri kullanmaktadır. "Tasavvufta bir umumî kâinat görüşü vardır. Çok az bilinir. Ama çok mühimdir. Tasavvufta üç hakikat vardır. Birincisi Allah'ın hakikatidir ki o mutlak faal ve tektir. İkincisi insan dışı âlemlerin hakikatidir ki kayıtlı, münfail, sefildir. Yani Mutlak'a mukabil kayıtlı, faale mukabil münfail ve ulviye mukabil sefildir. Biri de insanın hakikatidir ki Mutlak ile mukayyet, faal ile münfail, ulvî ve süflî, müessir ile müteessir arası hakikattir ve insanda en aşağıdan en yukarıya doğru iki hakikat arası bir cereyan geçirme istidadı ve işte insanın birinci hakikatindeki ulviyeti, ikinci hakikatini yenerek kazanmasıdır ki, Allah'a ermenin yoludur ve tasavvuf budur."⁵⁷

⁵³ Martin Lings, *Tasavvuf Nedir*, (İstanbul: Akabe Yayınları, 1986), 18-19.

⁵⁴ Necip Fazıl Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2010), 10.

⁵⁵ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 11.

⁵⁶ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 99-100.

⁵⁷ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 112.

NECİP FAZIL KISAKÜREK VE BAZI TASAVVUFİ GÖRÜŞLERİ
NECİP FAZIL KISAKÜREK AND HİS SUFİSTIC APPROACH

Necip Fazıl Kısakürek tasavvufu dıştan görenleri beş gruba ayırır. Birinci grup bu olayı, 'evliyalık' olarak değerlendirenlerdir. Bu tamamen avamın görüşüdür. Türbelere gidip, oralarda çaput bağlarlar, mezarlıklara gidip olmadık işler yaparlar. İnsanlar evliya olarak gördükleri şahsın önünde diz çöküp, ondan olağanüstü işler yapmasını niyaz ederler. Yaptıkları işler İslam hukukuna göre yasaktır. İkinci grup, aydın insanlar tarafından, "ilahi marifet, iç âlem, ledünni ilmi" olarak benimsenen görüş mensuplarıdır ki bu da tamamen ıstılahlara, kelimelere dökülmüş içi boş bir anlayıştır. Üçüncü gruptakiler ise, tasavvufun dine sonradan eklenen, dinin aslına ait olmayan bir unsur olduğu görüşündedirler ki bunlara göre tasavvuf, şeriatın sert hükümlerini yumuşatma eyleminden başka bir şey değildir. Dördüncü grup batı kültürünün havasını soluyan tiplerin ortaya attıkları tasavvufun "İskenderiye mektebi" yani 'neo-platonizm' den devşirme olduğu hakkındaki düşünce sahipleridir ki; bunlara göre tasavvuf bu düşünceye biraz daha dinî renk ve hava verilerek oluşturulmuş bir anlayıştır. Beşinci ve son grup ise, tasavvufun din dışı olduğunu ve İslam hukukuna aykırı olduğunu savunanların görüşüdür. Bunu savunanlar da İbn-i Teymiye ve takipçileridir.⁵⁸

Necip Fazıl Kısakürek'in sahip olduğu tasavvuf düşüncesinin kaynağının sadece Abdülhakîm Arvasî olduğunu söylemek yanlış olur. Mevlânâ, Yunus Emre, Şah-ı Nakşibend, Hallac-ı Mansur, Gazali, İbn-i Arabi gibi tasavvuf büyükleri de eserlerinde sıklıkla bahsettiği isimlerdir.⁵⁹ Mesela *Veliler Ordusundan 333* adlı eserinde Ebû Hâşim, Zünnun Mısrî, İbrahim Ethem, Şakîk Belhî, Sehl bin Abdullah Tusterî, Ebu Sâid Harraz, Cüneyd-i Bağdâdî, Hasan-ı Basrî, Davud-ı Tâî, Maruf Kerhî, Hâkim Tirmizî gibi meşhur mutasavvıflar başta olmak üzere 333 mutasavvıfı kısaca anlatan bir eser kaleme almıştır. Bu eserde anlattığı 333 mutasavvıftan bahsederken akıcı ve kısa bilgiler vermesi, edebi yeteneğini bu eserde mahir bir şekilde kullanması tasavvufi yönünü görmek açısından oldukça önemlidir.⁶⁰ Ayrıca tasavvufun tarihi, tanımı, kökeni ve tasavvuf isminin kaynağı gibi tasavvufun teknik konularına eserlerinde

⁵⁸ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 10; Yasin Beyaz, *Nesir Yazlarına Göre Necip Fazıl'ın Düşünce Dünyası*, (Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Tezi, 2012), 19.

⁵⁹ Turan Güler, "Necip Fazıl Kısakürek'in Hayatında ve Eserlerinde Tasavvuf Olgusu", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c.2, s.3, 2013, 32.

⁶⁰ Necip Fazıl Kısakürek, *Veliler Ordusundan 333*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2009), 9-526.

yer vermektedir.⁶¹ Tasavvufa “azim bir dava” olarak bakan Necip Fazıl Kısakürek, *Batı Medeniyeti ve İslam Tasavvufu* adlı eserinin giriş kısmında; Tasavvuf büyüklerinden Cüneyt’e göre Tasavvuf; “Allah’ın seni sende öldürmesi ve kendisiyle diriltmesidir” gibi alıntılara yer vermiştir.⁶² Bunların haricinde, Ebu Muhammed Cerirî, Maruf-u Kerhi, Şibli, Ebu Ali Ruzibâri, Ebu Tûrab, Salukî, Hallac-ı Mansur gibi tasavvuf büyüklerinin tasavvuf hakkındaki yorum ve tanımlarını aktarmaktadır.⁶³ Örneğin vahdet-i vücud konusunda kendisini İmam Rabbânî’ye yakın görmektedir. Genel anlamda tasavvuf konusundaki fikrini de İmam-ı Rabbânî’ye bağlamaktadır. Ona göre, şeriat ve tasavvuf, zahir ve batın, İmam-ı Rabbânî’de birleşmiştir. Kendi mizacının da İmam-ı Rabbânî üzerinde olduğunu iddia etmiştir.⁶⁴

Necip Fazıl Kısakürek, Abdülhakim Arvasî ile tanıştığı 1934 yılına kadar kaleme aldığı *Örümcek Ağı ve Kaldırımlar* adlı şiir kitaplarının haricindeki hemen bütün eserlerinde tasavvufu bir kaynak, çıkış noktası, olarak görmüş ve tasavvuftan istifade etmiştir. Tamamıyla tasavvuf meselesini ele aldığı *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu* adlı eserinin yanı sıra roman, şiir, tiyatro gibi edebi eserlerinde ve diğer fikir kitaplarında tasavvuf unsurları dikkat çekici boyuttadır.⁶⁵ Örneğin *Tohum*’da, Maraş’ta, maddeci Batı’ya karşı mistik bir ruhla mücadelenin hikâyesi anlatılır. İkinci tiyatro olan *Bir Adam Yaratmak*, bir bakıma *Tohum*’un devamı gibidir. Üçüncü eseri olan *Künye* adlı oyununda ise oyun kahramanı Gazanfer aracılığı ile tasavvufun en önemli amaçlarından biri olan nefis terbiyesini sembolize eden *Büyük Cihat*’ın mahiyetini seyirciye ulaştırır. Ona göre *Büyük Cihat*, milyonlarca insanın bir o kadar insanla kavgası değil, tek kişinin öz nefsiyle kavgasıdır. *Sabır taşı* oyununda oyun kahramanı genç kız, bir ölü gencin başında kırk gün kırk gece sabırla beklemiş, genç ölünün yüzüne baka baka sonunda ona âşık olmuş, bu vesileyle sevginin ne demek olduğunu anlamıştır. O, bu oyununda sevgiyi kişinin nefsinin unutması, dileklerini kaybetmesi, benliğini aradan çekerek yok olması şeklinde tanımlayarak ona ilahi bir boyut kazandırmıştır. *Bir Adam Yaratmak* oyunundan sonra en çok beğenilen ikinci oyunu *Reis Bey*’de de o maddecilik yerine maneviyatı, başka bir ifadeyle materyalizmle spirüalizmi karşılaştırmak istemiştir. *Çile*’de dile getirdiği büyük buhranın tiyatro dilindeki karşılığıdır bir nevi aslında. *Ahşap Konak*

⁶¹ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 97.

⁶² Güler, “Necip Fazıl Kısakürek’in Hayatında ve Eserlerinde Tasavvuf Olgusu”, 33.

⁶³ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 97.

⁶⁴ Güler, “Necip Fazıl Kısakürek’in Hayatında ve Eserlerinde Tasavvuf Olgusu”, 32.

⁶⁵ Güler, “Necip Fazıl Kısakürek’in Hayatında ve Eserlerinde Tasavvuf Olgusu”, 36.

NECİP FAZIL KISAKÜREK VE BAZI TASAVVUFİ GÖRÜŞLERİ
NECİP FAZIL KISAKÜREK AND HİS SUFİSTİC APPROACH

oyunun kişilerinden biri olan Yüksel, onun yetişmesini arzuladığı ‘Gençlik’in ilk örneklerinden biridir. Bu mukaddesatçı, maneviyatçı değer yargılarına ve geleneklere saygılı bir gençlik modelidir.⁶⁶

Yunus Emre ile ilgili müstakil bir piyes yazan ve bunu Büyük Doğu yayınlarından kitap olarak çıkartan Necip Fazıl Kısakürek, toplumda farkındalık oluşturmak ve mutasavvıfları kitlelere tanıtmak amacıyla bu ve benzeri projelere de imza atmıştır. Bu piyesinde başrol kahramanları olarak Yunus Emre, Tapduk Baba, Derviş, Çoban gibi karakterlere yer vererek bu kavramlar ile halkı buluşturma yoluna gitmiştir.⁶⁷ Necip Fazıl Kısakürek’in tasavvufla olan ilk tanışıklığını Bahriye mektebindeki edebiyat hocası olan İbrahim Aşki Bey’e bağlar. Ondaki sanat cevherini keşfeden ve ilk denemelerini değerlendiren hocası İbrahim Aşki Bey onun hayatında farklı bir yere sahiptir. Hatta kendi ifadesi ile “Edebiyat ve felsefeden, riya ziye ve fiziğe kadar iç ve dış birçok ilimde derin ve mahrem mıntıkalara kadar nüfuz edebilmiş, birkaç risalecikten başka hiçbir şey neşretmemiş ve kabuğunun içinde sönüp gitmiştir” demiştir.⁶⁸ Ayrıca kendisine verdiği Sarı Abdullah Efendi’nin *Semârât-ül Fuad* ve *Divan-ı Nakşî*⁶⁹ kitaplarıyla tasavvufla olan ilk teması başlamıştır. “Ne oldumsa bu mektepte oldum. Bu mektepte büluğa erdim; düşünmeye ve kişiliğimin ana dokusunu da bu mektepte oluşturmaya başladım”⁷⁰ demiştir. Necip Fazıl Kısakürek’e göre tasavvuf kurumunun en ince ve nazik kolu Hazret-i Ebubekir’e bağlıdır. Diğer bütün kollar ise Hz. Ali’ye bağlıdır. Ona göre Sevr Mağarası’nda Hz. Ebu Bekir’e, gizli zikir talim edilmişken, Hz. Ali’ye açık zikir öğretilmiştir. Allah Resulünün büyük manevi emaneti bu iki kol vasıtasıyla ümmete miras bırakılmıştır.⁷¹ Başta dört büyük sahabe olmak üzere tüm ashap tasavvuf kurumun içinde yer almıştır. Tasavvuf kurumu şeriat içinde ve onun batınını oluşturan kanadındadır.⁷² Ayrıca şu tespiti oldukça dikkat çekicidir. “Nasıl, Batılı bütün maddenin topoğrafyasını şahane bir şekilde çıkartmışsa, Doğulu yani tasavvuf ehli de ruhun topoğrafyasını

⁶⁶ Güler, “Necip Fazıl Kısakürek’in Hayatında ve Eserlerinde Tasavvuf Olgusu”, 37-38.

⁶⁷ Necip Fazıl Kısakürek, *Yunus Emre*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2009), 11-89.

⁶⁸ Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, 2.

⁶⁹ Kısakürek, *O ve Ben*, 42.

⁷⁰ Necip Fazıl Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2016), 135.

⁷¹ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 141.

⁷² Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 168.

öyle eksizsiz çıkarmıştır.⁷³ Tüm bu görüşleriyle tasavvufun önemini, şeriat içinde batini bir yöne sahip olduğunu ve tüm peygamberler, sahabeler ve Allah dostlarının bu kurum içinde yer aldıklarını ifade etmeye çalışmaktadır. Şimdi tasavvuf kurumunun olmazsa olmazlarından olan mürşit ve mürit kavramları hakkındaki düşüncelerini ele almaya çalışalım.

b) Mürşit ve Mürit

Mürşit, Arapçada öğüt veren anlamına gelmekte olup⁷⁴ rehber, kılavuz, doğru yolu gösteren, öğretmen, irşat eden, kimse anlamlarına gelen mürşit kelimesi, İslam dininin göstermiş olduğu yoldan sapan kimseleri İslami hayat tarzına döndürmeyi hedefleyen, onları olgunlaştıran ve belirli ilmi ve ahlaki niteliklerle donatan âlim bir kişidir. Kendisine bağlananlara tasavvufu ve İslam ahlakını öğreten, dinî gerçekleri gösteren tarikat lideri anlamına da gelmektedir.⁷⁵ Hak yoldaki; zararlı ve tehlikeli hususları tanıdıktan sonra bu hususta, müridi bilgi sahibi yapmak suretiyle onu irşat eden, faydalı ve zararlı olan şeyleri ona gösteren kimsedir.⁷⁶ Hakiki mürşit, Hz. Muhammed (s.a.s) iken diğer mürşitler onun manevî mirasını elde etmeyi başarmış olan kimselerdir.⁷⁷ Mürşit kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de sadece bir yerde geçmektedir.⁷⁸ Tasavvuf sisteminin müessesleşmiş şekli olan tarikatta, mürşit sistemin temel taşlarından biridir.⁷⁹ Mürşit olacak kimsenin kemal sıfatları ile donanmış, dünya ve makam sevgisinden geçmiş, riyazat ve mücahedeyle ve farzların dışında nafîle ibadetlerle nefsini arıtmış, gönlünü yüceltmış, Allah ve Resul'ünün ahlâkıyla ahlaklanmış bir kimse olması gerekir.⁸⁰ Arapçada isteyen anlamına gelen mürit kelimesi ise, Allah'a vuslatı arzu eden, bir başka deyişle, Allah'ın ahlâkıyla ahlaklanmak isteyen ve bu olgunluğun eğitimini verecek bir mürşide bağlanan kişi anlamlarına gelmektedir.

⁷³ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 164.

⁷⁴ Seyyid Şerif Cürcâni, *Ta'rifât*, (İstanbul: Ahmet Kamil Matbaası, 1300), 13.

⁷⁵ Komisyon, *Dini Terimler Sözlüğü*, Ed. Ahmet Nedim Serinsu, (Ankara: MEB Yayınları, 2009), 265.

⁷⁶ Necmeddin Kübra, *Tasavvufî Hayat*, Haz. Mustafa Kara, (İstanbul: Yayınevi Yok, 1980), 87.

⁷⁷ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, (Ankara: Rehber Yayınları, 1997), 527.

⁷⁸ Kehf, 18/17.

⁷⁹ Mustafa Aşkar, *Niyazi-i Mısri ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998), 279.

⁸⁰ Hasan Kamil Yılmaz, *Tasavvuf Mes'eleleri*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2001), 91.

NECİP FAZIL KISAKÜREK VE BAZI TASAVVUFİ GÖRÜŞLERİ
NECİP FAZIL KISAKÜREK AND HİS SUFİSTİC APPROACH

Kendi isteğini müşşidinin isteğinde eriten kişiye mürit denir ki, bu eğitim kulu Allah'ın iradesine teslim olmaya götürür.⁸¹

Necip Fazıl Kısakürek'e göre müşşit tasavvuf yolunun temel taşıdır. Müridini gassalın elindeki meyyit misali evire çevire yıkayarak arındırır. Onun tüm manevi ihtiyaçlarını tek tek tespit eder. Müridini teslimiyeti ölçüsünde manevi kirlere arındırıp olgun insan yapmaya çalışır.⁸² Ona göre müşşit keramet ehli bir velidir fakat kerametini hiçbir şekilde açığa vurmaz. Sadece ilahi bir emir varsa o keramet açıklanabilir veyahut elinde olmadan o veliden keramet dışı vurabilir. Bu iki durum dışında kesinlikle müşşit kerametini ifşa edemez. Bu bağlamda kerametini ifşa eden sahte müşşitleri, hayızlı bir kadının kanlı donuyla kendisini bir binanın çatısından elaleme seyrettirmesi eylemine benzetmesi oldukça dikkat çekicidir. Bir kişinin hakiki müşşid ile sahte müşşit arasındaki farkı görmede bu kritere bakmasının basit bir ölçü olduğunu ifade etmektedir.⁸³ Necip Fazıl Kısakürek Abdülhakîm Arvasî'de birçok keramete gizlice şahit olduğunu, bunların hiçbirini ifşa etmeden gerçekleştirdiğini ve bu durumun onun hakiki müşşit olduğunu kanıtladığını yer yer eserlerinde ifade etmektedir.⁸⁴ Necip Fazıl Kısakürek'e göre mürit, iradesini müşşidine teslim eden ve muarada talip olan kişidir.⁸⁵ Ona göre müridi menzile ulaştıran iki ana unsur zikir ve rabitadır.⁸⁶ Necip Fazıl Kısakürek'e göre müridi menzile ulaştıracak birinci unsur olan zikir öyle bir ummandır ki kişiden kişiye değişiklik arzedebilir. Allah, yarattığı sıfatlarıyla sıfatlanması için insana kendisini zikretmesini emreder fakat mahlukatın O'nu zikretmesi sınırlarının çok ötesindedir. Böylece herkes yaratılışındaki kâbiliyeti derecesinde o nihayetsiz denizden bir hisse alabilir. Meselâ ona göre Veysel Karânî, o deryadan bir damla almışken, Cüneyd-i Bağdâdî, o denizden bir avuç almıştır. Abdülkadir Geylânî, o denizin kenarına varabilmişken, Muhyiddin İbn Arabî ve İmâm-ı Rabbânî o denizin dibine dalmıştır.⁸⁷

⁸¹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 526-527.

⁸² Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 164.

⁸³ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 152.

⁸⁴ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 144-145.

⁸⁵ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 136.

⁸⁶ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 140.

⁸⁷ Kısakürek, *O ve Ben*, 157-158; Çetin, "Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvasî'yi Tanıması ve Tasavvufi Düşünceleri", *Turkish Studies*, 9/11, 2014, 187.

Necip Fazıl Kısakürek'e göre müridi menzile ulaştıracak ikinci unsur olan rabita müridin mürşidinde erimesi, yok olmasıdır. Ona göre rabita esrarın esrarıdır. Zâhir ehli hernekadar rabıtaya itiraz etmişse de bâtin ehli bu itirazlara gerekli cevapları vermiştir. Ashap bu uygulamayı Allah Rasulünde yapmıştır. Bu uygulama sahabede o kadar yerleşmiştir ki Hz. Ebu Bekir örneğinde de görüleceği üzere tuvalet ihtiyacını giderirken bile zihnini ve gönlünü Allah Resulünün düşüncesi doldurmuş, bu durumun şikayetini yaptığında ise Allah Resulü tarafından gülümseme ile karşılanmıştır. Necip Fazıl Kısakürek rabita uygulamasıyla Allah ile kul arasına birilerinin girdiği eleştirisine karşı ise şu savunmayı getirmektedir. “İnsan bir yerden başka bir yere giderken bile bir vasıtaya ihtiyaç duymaktadır. Bütün beşeri vasıtalar insanın elinden alınmış olsa insan hiçbir şey yapamaz hale gelir. Durum böyle iken ilahi huzura çıkmak için vasıtasızlığı iddia etmek anlamsızdır. Elbette Allah ile kul arasına kimse giremez fakat Allah ile kul arasında münasebet kademeleri mevcuttur ki rabita da budur.”⁸⁸ Necip Fazıl Kısakürek, mürşidinin *er-Riyâzü't-Tasavvufiyye* adlı eserini okuduktan sonra Râbita-i Şerîfe adlı ikinci eserini eline aldığında yaşadığı duygularını şöyle dile getirir: “Bu işe Efendi Hazretleri'nin eserlerinden birine daha muhatap olmaktan başka anlam veremedim. Defalarca okuduktan sonra bile anlayamadım. Vefatlarından sonra öğrendim ki; ilk eseri herkese mahsus imiş. Râbita-i Şerîfe ise yalnızca mânevî deftere kaydedilenler içinmiş.”⁸⁹

Necip Fazıl Kısakürek'e göre mürit mürşidine intisap ettikten sonra kendisinde bir takım tecelliler başlayan kimsedir ki bu tecelliler 'makam' olarak isimlendirilmektedir. Ona göre bu makamlardan bazıları kabz, bast, sahv, sekr, gaybet ve huzurdur. Bu makamlar insanı renkten renge sokan ilahi imtihan ve çitlerdir. Mürit mürşidine rabita da öyle bir hale gelmelidir ki rabita ettiği şuurunu bile kaybetmeli ve en nihayette gaybet ve huzur makamına intikal etmelidir. İşte bu noktaya gelindiğinde bir vesile olan rabita terkedilmelidir zira önemli olan vasıta değil gayedir.⁹⁰ İşte mürit bu makamda ilahi ahlak ile ahlaklanmış vasıtalarından kurtulmuş ve asıl gayeyeye ulaşmıştır. Necip Fazıl Kısakürek'e göre ilâhi ahlâk ile vasıflanmak üç şekilde gerçekleşir. Bunlardan birincisi, İslâmî ölçülere bağlı kalmakla birlikte fikirsiz ve çilesiz, bu dünyaya isteksiz, ahirete ümitli hâlinde olma durumudur. Ona göre bu durum, hayvandan

⁸⁸ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 142-143.

⁸⁹ Kısakürek, *O ve Ben*, 152; Çetin, “Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvasi'yi Tanıması ve Tasavvufi Düşünceleri”, 187.

⁹⁰ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 145-146.

insana geçmenin ilk basamağıdır. İkincisi ebedî hayat düşüncesini, eşya ve hadiselere naklederek maddî ve mânevî büyük cihâd hâlinde olma durumudur. Bahsedilen derece, duygu ve fikir plânında yeniden oluş hâlidir. Üçüncüsü ise tam ve hakkıyla Allah ile birliktelik hâlidir. Bu da ilâhî marifete ulaşarak, ebedî oluş içinde olmayı sembolize eder. Ona göre bu zikredilen dereceler, kendi içinde sayısız bölümlere ayrılır. Necip Fazıl Kısakürek'e göre asıl olan üçüncü derecedir. Bu da velîlere, ilim ve hikmet sahiplerine aittir.⁹¹ Tasavvuf kurumunun iki önemli kavramı olan mürşit ve mürit kavramı hakkındaki görüşlerinden sonra, tasavvuf yolunun her yolcusunun bilmesi gereken ruh ve nefis kavramları hakkındaki Necip Fazıl Kısakürek'in düşüncelerine geçelim.

c. Ruh ve Nefis

Arapça bir kelime olan ruh sözcüğü, sözlükte, bedene hayat veren güç, can, enerji, gibi anlamlara gelmektedir.⁹² İnsan vücudunda bulunan ve hayatın temelini oluşturan cevher, manevî varlık, kuvvet, hareket, yaratılış, öz, can alıcı nokta, bir maddeden elde edilen öz gibi anlamlara da gelmektedir.⁹³ Ruh kelimesi Kur'an-ı Kerim'de türevleri ile birlikte elli yedi yerde geçmektedir. Allah Kur'an-ı Kerim'de "Sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: "Ruh, Rabbimin bileceği bir şeydir. Size pek az ilim verilmiştir" demektedir.⁹⁴ Ruhun ne olduğu konusu mutasavvıfların en çok tartışmış oldukları konularından birisidir. Sûfilerin bir kısmı ruhun aslını ve özünü, idrak edilmesi mümkün olmayan bir cevher olarak tarif etmişlerdir.⁹⁵ Gazali, ruhun insanın görülmeyen ve tam olarak bilinemeyen bir parçası olduğunu söyler. Ayrıca Gazali, ruhu insanın hakikati olarak tarif eder. İbni Arabî, ruhun, beden denilen ölüm ve değişmeye tâbi olan karmaşık maddî cevherden farklı olarak basit bir cevher olduğunu kabul etmektedir.⁹⁶ Nefis

⁹¹ Necip Fazıl Kısakürek, *Bâbîâli*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1996), 267; Nuran Çetin, "Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvasi'yi Tanıması ve Tasavvufi Düşünceleri", 185.

⁹² Mustafa Uzun, "Can", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1993, 139.

⁹³ Cürcânî, *Ta'rîfât*, 150.

⁹⁴ İsrâ, 17/85.

⁹⁵ Robert Frager, *Kalp, Nefs ve Ruh*, Çev. İbrahim Kapaklıkaya, (İstanbul: Gelenek Yayınları, 2004), 30.

⁹⁶ Ahmet Hamdi Aksekili, *Gazali'nin Ruh Hakkındaki Telakkiyatı*, (İstanbul: Mahfil Yayınları, 1920), 119.

kelimesi ise, kişi, zât, varlığın kendisi⁹⁷, can, ruh⁹⁸, arzu, istek, tutku⁹⁹, kötü huy ve çirkin davranışların kaynağı¹⁰⁰, kan, cevher gibi manalara gelmektedir.¹⁰¹ İstılahta ise, kulun yerilen ahlâkı ve amelleri anlamında kullanılmaktadır.¹⁰² İslam ahlak bilginleri insanın istek ve arzularının yönelmiş olduğu alana göre nefisle ilgili tanımlar ortaya koymuşlardır. İnsanın istek ve arzuları, sürekli günah işlemeye eğilimli olup dine aykırı davranışları yapmaktan sakınmıyorsa, buna ‘nefsi emmare’, yaptığı kötülükten pişmanlık duyuyor vicdanen rahatsız oluyorsa buna da ‘nefsi levvame’ demişlerdir. İnsanın Allah’a olan yakınlığı ibadet ve ahlakta tam bir ilâhî aşka dönüşmüşse ‘nefsi mülhime’, istek ve arzular Allah’ın emirlerine tam tabi olup, kişi şehvetlerini ön plana çıkarmıyorsa ‘nefsi mütmaine’ adını vermişlerdir. Allah’tan gelen her türlü kaza ve belaya razı olup sabreden nefse ‘nefsi radiye’, Allah’ın razı olduğu kulun manevi hali ise ‘nefsi mardiye’ olarak ifade edilmiştir.¹⁰³ İnsanın varlık alanına çıkması beden ve ruh denilen iki unsurun bir araya gelmesi sonucu ortaya çıkan nefis ile mümkün olmaktadır. Ölümü tadan ve hisseden nefistir.¹⁰⁴ Ölüm ile birlikte beden ve ruh birbirlerinden ayrıldıklarında nefis kendi varoluşunu kaybetmektedir. Yeniden diriliş ile birlikte beden ile ruh bir araya gelecek, nefis varlık alanına tekrar çıkmış olacaktır. “Allah nefisleri öldürür”¹⁰⁵ ya da “ Her nefis ölümü tadacaktır.”¹⁰⁶ Kur’ân-ı Kerim’de üç yüze yakın yerde geçen nefis kelimesinin genel olarak kullanıldıkları yerler şöyledir. Zatullah,¹⁰⁷ İnsan ruhu,¹⁰⁸ kalp, sadır,¹⁰⁹ insan bedeni,¹¹⁰ bedenle beraber ruh,¹¹¹

⁹⁷ Âl-i İmrân, 3/30

⁹⁸ A'râf, 7/205

⁹⁹ Zümer, 39/42

¹⁰⁰ Yûsuf, 12/53

¹⁰¹ Âdem Çatak, *Sühreverdî Hayatı Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, (Ankara: Afşar Matbaası, 2008), 151.

¹⁰² Komisyon, *Dini Terimler Sözlüğü*, 279.

¹⁰³ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 548-549; Komisyon, *Dini Terimler Sözlüğü*, 279.

¹⁰⁴ Enbiya, 21/35; Ankebut, 29/57.

¹⁰⁵ Zümer, 39/42.

¹⁰⁶ Âli İmran, 3/85.

¹⁰⁷ Al-i İmran, 3/28; En'am, 6/12.

¹⁰⁸ En'am, 6/63; Fecr, 27/89.

¹⁰⁹ Bakara, 2/286; Al-i İmran, 3/154.

¹¹⁰ İsrâ, 17/33; Yusuf, 12/26.

¹¹¹ En'am, 6/152; Yunus, 10/23.

NECİP FAZIL KISAKÜREK VE BAZI TASAVVUFİ GÖRÜŞLERİ
NECİP FAZIL KISAKÜREK AND HİS SUFİSTIC APPROACH

bedende olan ve kötülüğü emreden cevher,¹¹² zat¹¹³ ve cinstir.¹¹⁴ Sûfler, nefis kavramıyla insanın kötü sıfatları ve arzu ve isteklerini kastederler.¹¹⁵

Necip Fazıl Kısakürek'e göre nefis, ruhun tam zıddı konumdadır. Ruhla beraber insana verilmiş özel bir latifedir. Bu iki zıt kutup arasında bir düalizm söz konusudur. Nefsin mayası küfürdür.¹¹⁶ Ruhun mayası ve ahlakı ise aşktır. Ruh o kadar latif bir cevherdir ki, her şeyin bir zıddı vardır gerçeği mukabilince ruhun letafetindeki azamîlik, maddenin kesafetindeki âdilik ölçüsündedir. Bu durumda ortaya iki uç nokta çıkıyor. Bütün dava da kesifin latif olana doğru seyri başka bir ifadeyle nefsin ruha inkılâbı oluyor. Nefis denilen sırtlanı öldürmek değil, ruha inkılâp ettirmek gerekmektedir.¹¹⁷ “Her nefis ölümü tadacaktır” âyetinin işaret ettiği üzere Necip Fazıl Kısakürek'e göre nefis ölmez. Çünkü burada tadacaktır şeklinde ifade vardır, ölmek ve tatmak tamamen ayrı şeylerdir. Ayrıca Allah'ın ayette nefislerin ölümü tadacağını ifade etmesi, ölümden korkanın nefis olmasındandır. Ruh kurtulma arzusundadır. Nefis ise ölümden adeta ödü kopandır. Necip Fazıl Kısakürek'e göre Doğu medeniyetinin aksine Batı medeniyetinde ruhun zıddı olan nefis kavramına rastlamak mümkün değildir. Ona göre Batı nefis nedir bilmez. Fakat ruhun zıt kutbu olması gerektiği düşüncesiyle ego dediği fakat Doğulunun kafasındaki nefis ile hiç alakalı olmayan şeyi öldürme gibi bir yaklaşıma girmektedir. Fakat İslam inancında nefse işkence ve onu öldürme gibi bir şey asla söz konusu değildir. Batıya transfer edilen bu düşünce de sahte mistikler tarafından üretilmiş saçma düşüncelerdir. İslam inancında nefis şariat kuralları çerçevesinde eğitilerek ruha inkılâp ettirilmesi gereken fitri bir cevherdir.¹¹⁸ Ona göre nefsin ve ruhun birtakım vasıfları vardır. Meselâ, ilâhî aşk, merhamet, doğruluk, ihlâs, takvâ gibi hususlar ruhun vasıfları olmakla birlikte yalan, hırs, haset ve kibir gibi hususlar ise nefsin özellikleridir.¹¹⁹ Necip Fazıl Kısakürek'in nefis ile ruh arasındaki çekişme ile ilgili şu ifadeleri oldukça dikkat çekicidir. “Aşk ruhun ahlakıdır. Ruh çırpınan bir pervane gibi ilahi aşkın fevranı içindedir. Her an ona taliptir ve her an ona uçmak ister.

¹¹² Maide, 5/30; Yusuf, 12/18.

¹¹³ Lokman, 31/28

¹¹⁴ Tevbe, 9/128

¹¹⁵ Frager, *Kalp Nefs ve Ruh*, 70.

¹¹⁶ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 116.

¹¹⁷ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 123.

¹¹⁸ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 119.

¹¹⁹ Çetin, “Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvasi'yi Tanıması ve Tasavvufi Düşünceleri”, 189.

Hiçbir an bu arzusu kesilmez. Fakat nefis daima onu bacağından yakalar. Gel aşağı diye onu çeker. Hayâ ruhun vasfı iken hayâsızlık nefsin vasfıdır. Utanmak nefsin hilelerinin ifade ettiği büyük cinayetin verdiği hicap hissidir.”¹²⁰ Nefis ve ruh ile ilgili kaleme aldığı şu şiirinde Necip Fazıl Kısakürek bu iki kavram hakkındaki tasavvurunu açık bir şekilde ifade etmektedir.

“Ruhuma bir kefen bezi yeter de,   Hırsıma ne şöhret yetti, ne de şan;
Yetmez aç nefsim sırma ve ipek.   Döndüğüm her nokta dünyadan nişan,
Çare yok, yüzünden düştüğüm derde;   Nefsimin ardından koştum perişan,
Yesem de toprakla karışık kepek.   Onlardan bir kıl bile avlayamadım.”¹²¹

Sonuç

Necip Fazıl Kısakürek’in hayatı tasavvuf ile tanışmadan önceki hayatı ve tasavvufu tanıştıktan sonraki hayatı olarak net bir şekilde ikiye ayrılmaktadır. Mürşidi Abdulhakîm Arvasî ile tanışmadan önce geçen çalkantılı hayatının boşluğu onunla karşılaşarak tasavvuf yoluna girdikten sonra çok değişmiştir. Şiirleri ve eserlerinde ele aldığı konular başta olmak üzere tüm hayatı tasavvuf yoluna intisap ettikten sonra belli bir hedefe yönelmiş ve bu hedefe göre şekillenmiştir. Değişen hayatı doğrultusunda aldığı kararlar neticesinde ödediği bedeller onu ayrıca dava ve aksiyon adamı haline de dönüştürmüştür. Geçmişte Akşemseddin-Hacı Bayram Veli, Şems-Mevlânâ, Üftâde-Hüdâyî gibi benzer örneklerin tarihi açıdan en yakını olması nedeniyle güncel bir örnek olma özelliği de taşımaktadır. Tasavvufu değiştiren hayatlara çağdaş bir örnek olması, günümüz insanına tasavvuf kurumunun dönüştürücü yönünü göstermesi bakımından önemlidir. Onun tasavvuf anlayışı, şeriatın sınırları içindedir. Şeriatın dışında tasavvuf iddiasında bulunanları ‘sahte mistikler’ olarak tanımlamaktadır. İslam’ın özü, şeriatın batını olarak tarif ettiği tasavvufun tüm peygamberler ve sahabeler tarafından hakkıyla yaşandığı iddiasındadır. Hz. Âdem’in bayrak yarışı misali aldığı manevi emanet olan bu emanetin asıl sahibi Hz. Muhammed’e diğer peygamberler aracılığıyla intikal ettirildiği görüşündedir. Ondan sonra ise Hz. Ebubekir ve Hz. Ali vasıtasıyla bu emanet ümmete intikal ettirilmiştir. Hz. Ebubekir’e Sevr Mağarasında gizli zikir yöntemi talim ettirilmişken, tarikatların birçoğunun dayanağı olan Hz. Ali’ye açık zikir yöntemi talim ettirilmiştir. Bu tasviri ile Necip

¹²⁰ Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, 123-124.

¹²¹ Kısakürek, *Çile*, 70.

NECİP FAZİL KISAKÜREK VE BAZI TASAVVUFİ GÖRÜŞLERİ
NECİP FAZİL KISAKUREK AND HIS SUFİSTİC APPROACH

Fazıl Kısakürek tasavvufun sonradan ihdas edilmiş bir kurum olduğunu iddia edenlere bu kurumun ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'e kadar uzandığını göstermeye çalışmaktadır. Necip Fazıl Kısakürek tasavvuf kurumunun olmazsa olmazlarından olan mürşit ve mürit ilişkisine çok önem vermektedir. Müridin mürşidine rabıta yapmasını eleştiren zahir ehlinin görüşlerini, Peygamberimiz ve sahabe hayatından örneklerle çürütmeye çalışmıştır. Nefis ve ruhun iki zıt kutup olduğunu ifade etmiş, önemli olanın nefsin öldürülmesi değil meşru daire içinde eğitilerek ruha inkılap ettirilmesi olduğunu savunmuştur.

Kaynakça

- Afîfî, Ebu'l-Alâ, *Tasavvuf*, Ter. Ekrem Demirci-Abdullah Kartal, İstanbul: Yayınevi yok, 2004.
- Aksekili, Ahmet Hamdi, *Gazali'nin Ruh Hakkındaki Telakkiyatı*, İstanbul: Mahfil Yay., 1920.
- Altıntaş, *Hayrani Tasavvuf Tarihi*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 1986.
- Arvasî, Abdülhakîm, *Râbîta-i Şerife*, Sad: Necip Fazıl Kısakürek, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1994.
- Aşkar, Mustafa, *Niyazi-i Mısri ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1998.
- Beyaz, Yasin, *Nesir Yazlarına Göre Necip Fazıl'ın Düşünce Dünyası*, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Tezi, 2012.
- Bilginer, Mahmut Sadettin, *Allah ve İnsan İçtimâî ve Tasavvufî*, İstanbul: Baha Matbaası, 1969.
- Çatak, Âdem, *Sühreverdî Hayatı Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara: Afşar Matbaası, 2008.
- Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara: Rehber Yayınları, 1997.
- Cürcâni, Seyyid Şerif, *Ta'rifât*, İstanbul: Ahmet Kamil Matbaası, 1300.
- Çetin, Nuran, "Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvasî'yi Tanıması ve Tasavvufî Düşünceleri", *Turkish Studies*, 9/11, (2014).

NECİP FAZIL KISAKÜREK VE BAZI TASAVVUFİ GÖRÜŞLERİ
NECİP FAZIL KISAKÜREK AND HİS SUFİSTİC APPROACH

Ekinci, Ekrem Buğra, *Seyyid Abdülhakîm Arvasî*, İstanbul: Kalem Yayınları, 2017.

Fragar, Robert, Kalp, Nefs ve Ruh, Çev. İbrahim Kapaklıkaya, İstanbul: Gelenek Yay., 2004.

Güler, Turan, “Necip Fazıl Kısakürek’in Hayatında ve Eserlerinde Tasavvuf Olgusu”, *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2/3, (2013).

Kâşânî, Abdurrezzak, *Tasavvuf Sözlüğü*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.

Kelebâzi, *Doğuş Devrinde Tasavvuf-Ta’arruf*, Yayın yeri Yok: Dergâh Yayınları, 1992.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 2010.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Çile*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2013.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Hücum ve Polemik*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2016.

Kısakürek, Necip Fazıl, *İman ve Aksiyon*, İstanbul: Bedir Yayınları, 1964.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Kafa Kâğıdı*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2016.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Namık Kemal*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2011.

Kısakürek, Necip Fazıl, *O ve Ben*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2004.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Tohum*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları –Tiyatro Eserleri 1-, Tarihsiz.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Veliler Ordusundan 333*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2009.

- Kısakürek, Necip Fazıl, *Yunus Emre*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2009.
- Komisyon, *Necip Fazıl Kısakürek*, Ed. Mehmet Nuri Şahin-Mehmet Çetin, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2010.
- Komisyon, *Dinî Terimler Sözlüğü*, Ed. Ahmet Nedim Serinsu, Ankara: MEB Yayınları, 2009.
- Koktu, Mehmet Zahit, *Tasavvufî Ahlak*, İstanbul: Yayınevi Yok, 1975.
- Kuku, Süleyman, *Son Halkalar ve Seyyid Abdülhakîm Arvası'nın Külliyyâtı*, İstanbul: Damra Yayınları, 2009.
- Kübra, Necmeddin, *Tasavvufî Hayat*, Haz. Mustafa Kara, İstanbul: Yayınevi Yok, 1980.
- Lings, Martin, *Tasavvuf Nedir*, İstanbul: Akabe Yayınları, 1986.
- Şenocak, İhsan, *Büyük Doğu Çağına Doğru*, İstanbul: Hüküm Kitap, 2016.
- Okay, M. Orhan, *Necip Fazıl Kısakürek*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.
- Okay, M. Orhan, *Sıcak Yarada Kezzap*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Topbaş, Osman Nuri, *İmandan İhsana Tasavvuf*, İstanbul: Erkam Yayınları, 2002.
- Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2001.
- Uzun, Mustafa, "Can", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, (1993).
- Yılmaz, Hasan Kamil, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2004.

NECİP FAZIL KISAKÜREK VE BAZI TASAVVUFİ GÖRÜŞLERİ
NECİP FAZIL KISAKUREK AND HİS SUFİSTİC APPROACH

Yılmaz, Hasan Kamil, *Tasavvuf Meseleleri*, İstanbul: Erkam Yayınları, 2001.

Yorulmaz, Hüseyin, *Bir Neslin Üstadı Necip Fazıl Kısakürek*, İstanbul: Hat Yayınları, 2016.